

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний економічний університет
Кафедра економічної теорії

Міждисциплінарна курсова робота
з
економічної теорії
на тему:

«Ринок молочної продукції України: тип, структура, сучасний стан та перспективи розвитку»

Студентки 2 курсу групи ОПЗ-21
Фенц У.О.

Науковий керівник:
Кандидат економічних наук
Вірковська А.А.

Національна шкала _____
Кількість балів: _____
Оцінка ECTS _____

Тернопіль – 2017 р.

Курсова робота
з економічної теорії
на тему:

«Ринок молочної продукції України: тип, структура, сучасний стан та перспективи розвитку»

Студентки групи ОПЗ-21
Фенц У.О.

Перевірив:
Викладач, к.е.н.,
Вірковська А.А.

План

Вступ

1. Ринок молочної продукції: тип, ^{та} структура. Фактор ~~вияву та покази~~ оцінки.
2. Аналіз сучасного стану розвитку ринку молочних продуктів в Україні
3. Проблеми та ^{перспективи розвитку} ~~підняти покращення стану функціонування~~ ринку

Зміст

План.....	4
Вступ.....	5
1. Ринок молочної продукції: тип та структура.....	7
2. Аналіз сучасного стану ринку молочних продуктів в Україні.....	10
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку молочної продукції Україні.....	16
Висновки	19
Список використаної літератури.....	20

План

Вступ

1. Ринок молочної продукції: тип та структура.
2. Аналіз сучасного стану ринку молочних продуктів в Україні
3. Проблеми та перспективи розвитку ринку молочної продукції в Україні.

Висновки

Список використаної літератури

Додатки

Вступ

На сьогодні виробництво молока і молокопродуктів в Україні є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку в аграрному секторі. Молочна галузь, до складу якої входять маслоробна, сироробна, молочноконсервна підгалузі, а також виробництво продукції з незбираного молока, на сучасному етапі є однією із провідних в структурі харчової індустрії України [3].

Історія молочної промисловості починається ще з часів коли людина приручила тварин, які давали їм молоко. А вже самий процес переробки молока на масло, сир, кисломолочні продукти дає свої корені в південних регіонах Росії. Першим доказом про переробку молочної продукції є глиняні маслоробки та глечики з сітчастим дном для сиру, що знайдені на території сучасного Азербайджану датовані 3-4 тис. до н.е. Виявлення молочної продукції на Русі датується 11 століттям.

Стан виробництва, ринкова інфраструктура, дієвість ринкових механізмів, платоспроможність споживачів – все це впливає на функціонування ринку молока. Через постійну зміну кон'юнктури на ринку молока, виникає потреба періодично аналізувати поточну ситуацію та перспективи його розвитку.

Актуальність теми дослідження. В даний час дослідження ринку молочної продукції є дуже актуальним, оскільки молоко - це соціально значимий продукт, що входить до складу споживчого кошика. З цього випливає необхідність державного регулювання цін на даному ринку і вивчення його структури з метою запобігання монополізації, яка призводить до того, що найбільші виробники, користуючись своїм лідируючим положенням, можуть встановлювати більш високі ціни на молочну продукцію.

Об'єктом є ринок молочної продукції.

Предметом даного дослідження виступають економічні відносини в процесі функціонування ринку молочних продуктів.

Метою дослідження є здійснення аналізу сучасного стану ринку

Завдання курсової роботи полягає у наступному:

- Вивчити теоретичні аспекти ринку молочної продукції
- Проаналізувати виробництво молока та інших молочних продуктів
- Оцінити стан розвитку ринку
- Визначити основні проблеми та перспективи розвитку ринку молочної продукції в Україні.

Курсова робота складається із вступу, основної частини, висновку та списку використаної літератури. У вступі описується актуальність теми дослідження, визначається об'єкт, предмет, мета та поставленні завдання. Основна частина присвячена вивченню поставленої проблеми. У висновку узагальнено результати проведеного дослідження.

1. Ринок молочної продукції: тип, структура

В загальному розумінні ринок являє собою систему економічних відносин, які формуються у процесі виробництва, обігу та розподілу товарів, а також руху грошових коштів. Простішими словами це певне економічне середовище де відбувається економічна діяльність, що здійснюють різні економічні особи.

Найбільш детальну характеристику ринку можна розкрити через її тип, структуру та систему. Під структурою ринку розуміють сукупність окремих ринків в межах національної економіки, світового господарства та його окремих регіонів. На сьогодні у сучасній економіці ринки можна класифікувати за різними ознаками. Так за рівнем конкуренції ринок молочної продукції відносять до ринку монополістичної конкуренції. Даному ринку характерні такі ознаки:

- велика кількість переважно середніх фірм, що конкурують між собою;
- випуск диференційованого продукту (продукт одного виду, але з певними, лише йому властивими особливостями);
- легкий вхід та вихід із ринку;
- нецінова конкуренція [8].

За об'єктом купівлі-продажу економічних благ ринок молочної продукції є ринком споживчих товарів (один із найбільших ринків економіки України). Функціонування ринку продукції безпосередньо залежить від кількості та розподілу виробленої сировини і кінцевої продукції, доходів і потреб споживачів.

Видова структура тісно пов'язана з різними споживчими властивостями молочних продуктів. Тому ринок молочних продуктів доцільно розглядати як сукупність ринків молока пастеризованого, ринку кефіру, ринку сметани, ринку сиру, ринку масла, морозива і т.д. Галузева структура – це сукупність сфер,

залучених до процесу обороту молока та молокопродуктів. Основою цієї системи виступає молочна галузь. За територіальною ознакою ринок молочної продукції поділяють на внутрішній (місцевий, регіональний та міжрегіональний) та зовнішній (світовий).

Організаційна структура молочного ринку складається з численних учасників (суб'єктів) ринку. Їх можна об'єднати в чотири групи:

- виробники сировини (сільськогосподарські підприємства, фермерські господарства, особисті підсобні господарства);
- збирачі молока (сировинні цеху господарств, збирачі молока з обслуговування особистих підсобних і фермерських господарств);
- покупці молочних продуктів (підприємства оптової та роздрібної торгівлі, споживачі, посередники, підприємства громадського харчування, державні заготівельні організації та ін.);
- кінцеві покупці молочних ресурсів (заводи з переробки молочної продукції) [10].

Об'єктами ринкових відносин є сукупність товарів і послуг, що постачають ринок (продукти праці, робоча сила, гроші тощо).

На українському ринку молока конкуренція дуже висока, це пов'язано з тим, що практично в кожній області є місцевий виробник молочної продукції, оскільки молочка має невеликий термін зберігання. Обсяг виробництва молочних продуктів в Україні за період з січня по червень 2015 року склав 1040 тис. т (молоко; молоковмісні продукти, включаючи спреди). Сукупна частка ринку компаній, представлених рейтингу компаній становить 75,7%. Позиція компанії в рейтингу визначалася її часткою на ринку виробництва молочних продуктів [9].

Таблиця 1.1

**Ринкові частки головних виробників молочних продуктів в Україні
(січень-червень 2015р.)**

№	Компанія	Частка ринку, %
1	ТерраФуд	11,2
2	Рошен	7,9
3	Молочний альянс	6,7
4	Данон Україна	6,4
5	Альміра	5,7
6	Люстдорф	4,9
7	Житомирський маслозавод	4,4
8	Вімм-Білл-Данн Україна	4,0
9	Андрушевськиймаслосирзавод	3,4
10	Придніпровський комбінат	3,1
11	Лакталіс	2,8
12	Тернопільський молокозавод	2,4
13	Мілкіленд	2,2
14	Купянський МКК	2,2
15	Волошкове поле	1,6
16	Галичина	1,5
17	Літинський молокозавод	1,4
18	Західна молочна група	1,3
19	Ічнянський МКК	1,3
20	Ружин молоко	1,3

Таким чином, структура українського ринку молокамає наступний вигляд:

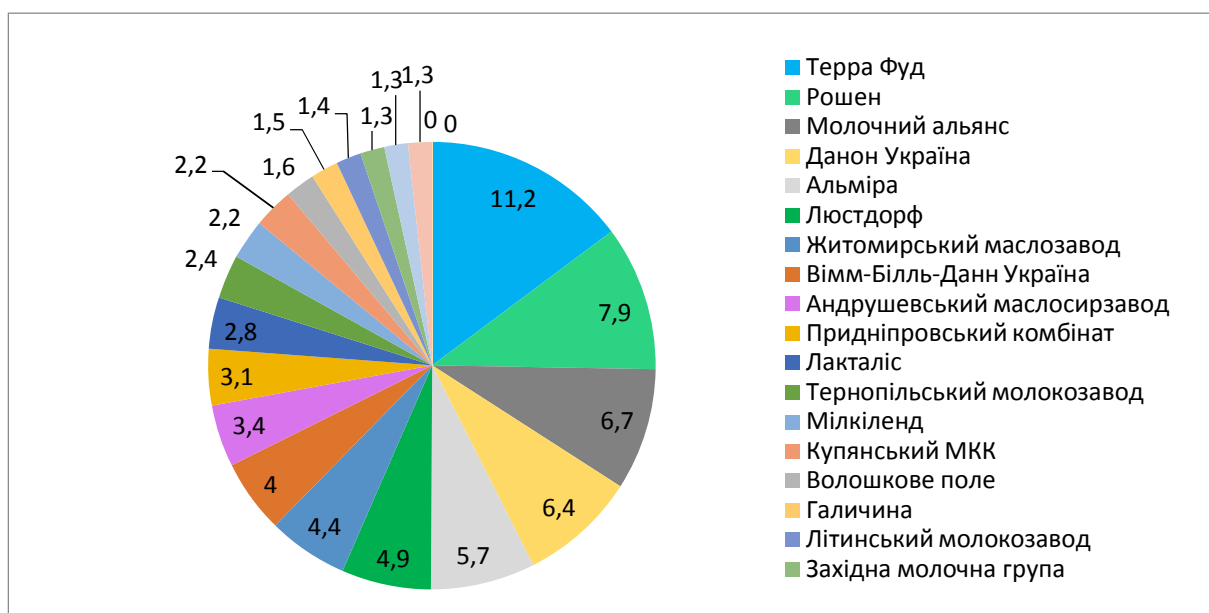

Рисунок 1.1 Ринкові частки виготовлення молочної продукції в Україні

2. Аналіз сучасного стану ринку молочних продуктів в Україні

Молочна промисловість – одна з провідних галузей народного господарства, яка забезпечує населення продуктами промисловості.

Результати аналізу молочного ринку України, який регулярно проводиться, починаючи з 1991 року, показують загальну тенденцію до уповільнення розвитку сфери виробництва молочних продуктів. В останні роки для молочного ринку характерна сильна нестабільність. На молочну галузь здійснює вплив ряд факторів.

Щодо цих факторів то їх можна розділити на дві групи:

1) фактори внутрішнього середовища:

- кількість поголів'я корів;
- середньоденний удій молока;
- системи технологічного оснащення тощо.

2) фактори зовнішнього середовища:

- політика держави;
- стан економіки[6].

Протягом 2015 року в Україні найбільше було вироблено пастеризованого молока (45%), на другому місці кисломолочні продукти (25%), на третьому - сири (15%) [1].

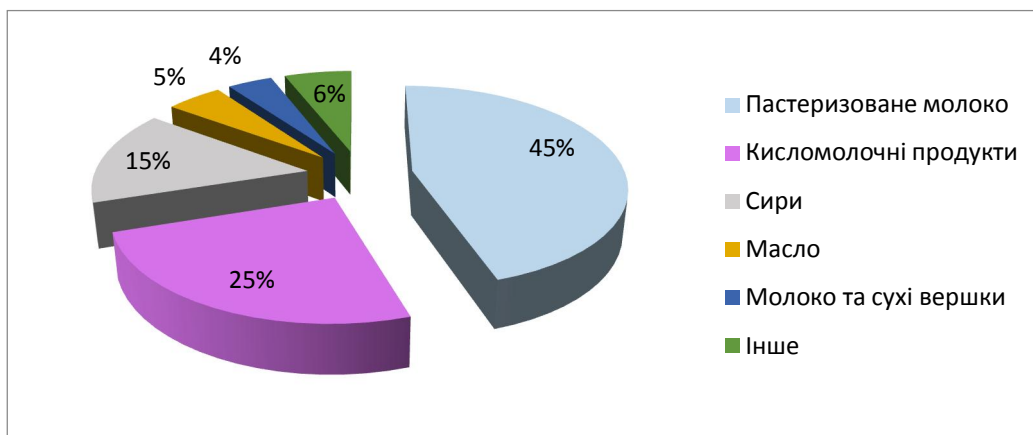

Рисунок 2.1. Структура виготовлення молочної продукції України за 2015 р.

Обсяги виробництва молочної продукціїнапрямую залежать від стану тваринництва та кількості виробленого молока в країні. За 2011-2015 рр. у виробництві молока відбувся незначний спад, так обсяги молокаскоротилося на 4,25%, до 10,6 млн.тонн, в свою чегу поголів'я ВРХ зменшилось на 13,6%, до 3,8млн.голів, у т.ч. корів – на 14%, до 2,2млн.голів.

Таблиця 2.1.

Основні показники ринку молочної продукції в Україні у 2011-2015 рр.[4]

Показник	Од. виміру	2011	2012	2013	2014	2015
Поголів'я ВРХ	тис. голів	4494,4	4425,8	4645,9	4534,0	3884,0
у т.ч. корови	тис. голів	2631,2	2582,2	2554,3	2508,8	2262,7
Виробництво молока всіх видів	тис. тонн	11086,0	11377,6	11488,2	11322,8	10615,4
Виробництво молочних продуктів						
Молоко оброблене рідке	тис. тонн	894	912	972	1117	970
Масло вершкове	тис. тонн	76,7	88,6	94,3	114	102
Спреди та суміші	тис. тонн	80	71	84	82	72
Сир свіжий неферментований та сир кисломолочний	тис. тонн	76,5	79,0	83,7	74,7	67,8
Сири жирні	тис. тонн	178	168	165	130	124
Йогурт та інші ферментовані чи сквашені молоко та вершки	тис. тонн	474	489	522	473	426

Як видно з наведеної таблиці зменшення обсягів виробництва за даний період відбулося у всіх категоріях молочної продукції. Таке зниження виробництва пояснюється, перш за все, тимчасовою окупацією Кримського півострова, куди регулярно здійснювалися поставки молочної продукції, а також «заморожуванням» молочного ринку в зоні проведення АТО. На тлі цих процесів триває скорочення виробництва молока. Правда, в окремих сферах спостерігається позитивна динаміка - за період з січня по квітень 2015 року на сільськогосподарських підприємствах удій молока склав 852, тис. тонн - на 2,0% більше ніж за попередній період. Однак в цілому ситуація залишається нестабільною.

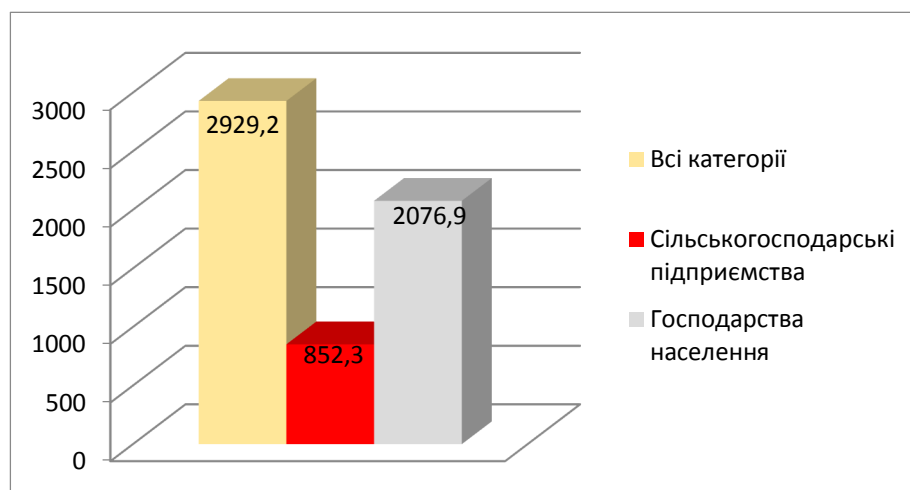

Рисунок 2.2. Структура виготовлення молока (січень-квітень 2015 року), тис. тонн

Тенденція підвищення цін, скорочення виробництв особливо чітко простежується в останні кілька років. У 2012 році, коли, здавалося б, ситуація на ринку молока трохи стабілізувалася, почалася «сирна війна» з Росією, що призвело до перенасичення вітчизняного ринку сировиною. В результаті ціни на молоко різко впали, господарства масово зменшували свої стада, щоб скоротити удій молока. Тенденція до масового вирізання великої рогатої худоби збереглася наступні роки, тільки ціна на молочну сировину почала зростати.

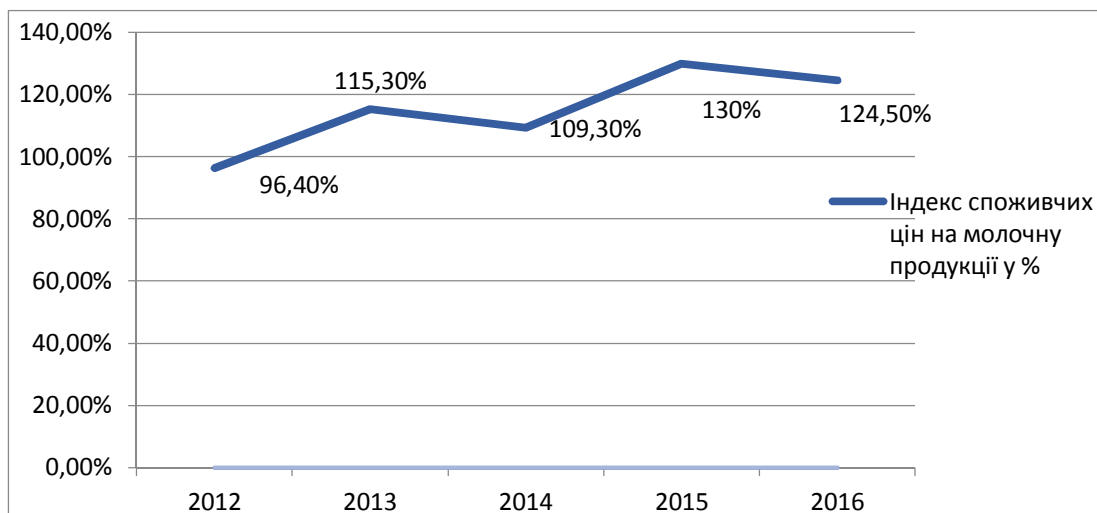

Рисунок 2.3. Графік зміни індексу споживчих цін на молочну продукцію 2012-2016 рр.

Молочні продукти, які виробляються в Україні, все ще далекі від європейських стандартів якості. Це стосується всіх видів «молочки», починаючи від найбільш купованих кисломолочних продуктів і закінчуючи морозивом і йогуртами.

Причина незадовільної якості молочної продукції полягає в тому, що більшість підприємств так і не перейшли до високотехнологічного виробництва. Наприклад, станом на 2014 рік в Україні функціонувало 266 молокопереробних заводів. Тільки третина підприємств випускають продукцію, яка відповідає вимогам Європейського союзу. Дана тенденція зберігалася протягом усього 2015 року.

Закриття російського ринку, на який припадало близько 85% експорту молочної продукції з України, примушує вітчизняних виробників шукати нові ринки збуту. Якщо кисломолочна продукція ще експортується в Казахстан і Грузію, то підприємствам з виробництва твердих сирів доводиться або змінювати асортимент продукції, що випускається, або підганяти виробництво під європейський формат[13].

Через заборону Росії на перевезення продуктів ситуація з експортом української молочної продукції в Казахстан довгий час залишалась під знаком питання. Основним імпортером молочки на сьогодні є Білорусь.

Таблиця 2.2

Структура експорту та імпорту молочної продукції України у 2015-2016 рр., тонн[2].

Найменування продукції	Експорт			Імпорт			Екс. до імп., разів більше	
	2016	2015	16/15, %	2016	2015	16/15, %	2016	2015
Молоко і вершки	5787	5795	99,9%	310	213	145,5%	18,67	27,21
Молоко згущене	39143	39037	100,3%	620	337	184,0%	63,13	115,84
Кисломол. прод.	2068	2456	84,2%	1647	2113	77,9%	1,26	1,16
Мол. сироватка	16684	17845	93,5%	420	689	61,0%	39,72	25,90
Масло тваринне	6395	8004	79,9%	872	154	566,2%	7,33	51,97
Сири	4798	4784	100,3%	4307	3274	131,6%	1,11	1,46
Морозиво	4148	4055	102,3%	89	102	87,3%	46,61	39,75
Казеїн	4512	4256	106,0%	51	33	154,5%	88,47	128,97
Вартість тис. дол	126478	140786	89,8%	26591	21123	125,9%	4,76	6,67

Проаналізувавши дані по таблицям можна зробити висновок, що зі скороченням виробництва, скорочується обсяг експортованої продукції. Суттєвого зниження експорту зазнали молочна сироватка, масло тваринне та кисломолочна продукція, що зменшило дохід у грошовій формі на 10%. Варто відзначити, що імпорт молочної продукції зріс на 25%, а саме: сир – більше ніж на 1 тис. тон, тваринне масло – у 5,5 разів та згущеномолоко – у 2 рази.

Сьогодні в Україні майже 80% ринку контролює 50 заводів, значна частина яких входить до складу великих холдингів. Розглянемо перелік найбільших та найприбутковіших підприємств молочної промисловості на Україні за результатами 2015 року.[12]

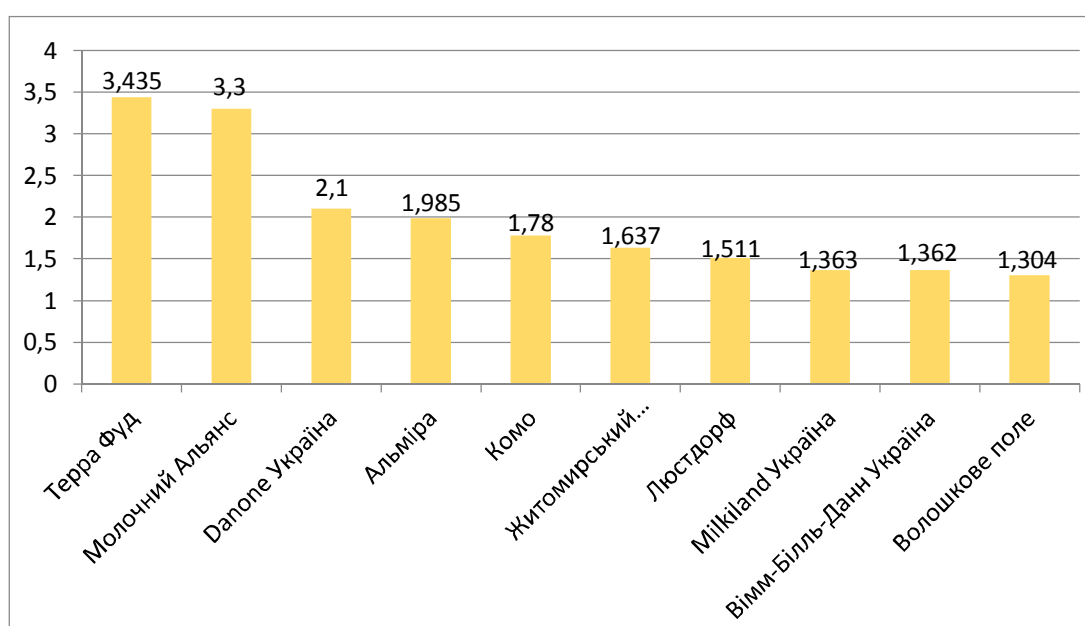

Рисунок 2.4. Топ-10 найприбутковіших компаній 2015 року (млрд. грн.)

З таблиці зрозуміло, що за результатами 2015 року, найбільш прибутковою компанією є «ТерраФуд» з доходом 3,435 млрд. грн. Компанія - лідер з виробництва фасованого вершкового масла і рослинно-вершкової сумішів України. Свою продукцію «ТерраФуд» поставляє більш ніж в 40 країн[11].

На 2-місці з обсягом 3,300 млрд. грн. знаходиться «Молочний Альянс». Дана компанія лідирує за обсягами продажів молока в Україні (22% ринку). «Молочний Альянс» також є лідером по виробництву і експорту сухої молочної сироватки. Свою продукцію постачає в 35 країн.

«Danone Україна» - щорічно переробляє 150000 т. молока. Спеціалізується на виробництві йогуртів, сирків та дитячого харчування.

«Альміра» — один з найбільших виробників сиру і сирних продуктів в Україні. Вона займає 23% цього ринку. Крім того, компанія - лідер з виробництва вершкового масла і спредів з часткою 16%. Свою продукцію компанія постачає більш ніж в 50 країн.

Після закриття російського ринку для української молочної продукції, Група «Комо» активно розвиває експорт. У червні 2016 року «Дубномолоко» відправило в КНР перші 350 т сухої молочної сироватки. «Комо» випускає близько 14000 т. твердого сиру на рік та займає майже 10% українського ринку[11].

3. Проблеми та перспективи розвитку ринку молочної продукції в Україні.

Виробництво молочної продукції залишається одним із важливих секторів економіки, який постійно розвивається. Але при цьому ринок молочної продукції має свої проблеми. Визначення основних проблем ринку безпосередньо пов'язані з проблемами молочної галузі. До цих проблем відносять:

1. Низький рівень технологічного оснащення молокозаводів.
2. Застаріле обладнання.
3. Нерозвиненість ринкової інфраструктури.
4. Невисокий рівень забезпеченості сировиною та завантаженості потужностей [5].
5. Невисока якість кінцевої продукції підприємств молочної промисловості.
6. Обмеженість можливості широкої диференціації асортименту через низьку якість сировини.
7. Зниження попиту на продукти переробки в зв'язку із низькою купівельною спроможністю населення області, зокрема сільських районів.

Через низьку кількість молока підприємці змушені скорочувати обсяги використання сировини та вводити нові продукти. Так, зокрема, виникли “спреди” – замітники вершкового масла.

Регулювання ринку молочних продуктів в Україні має сприяти задоволенню потреб населення в продукції з незбираного молока, забезпечення молокопереробних підприємств сировинною базою і надходженню коштів до бюджету у вигляді податків [7]. Основною проблемою розвитку ринку є скорочення кількості ВРХ. Значне скорочення поголів'я в господарствах всіх категорій призвело до зменшення обсягів виробництва молока. Це в свою чергу зумовило зростання

цін на ринку молока і молокопродуктів країни, вплинуло на зменшення рівня платоспроможного попиту і, відповідно, кількості споживання молокопродуктів. Зниження поголів'я великої рогатої худоби пов'язано з високими витратами на їх утримання, тому регулювання ринку молочної продукції з боку держави повинна бути спрямована на підтримку сільськогосподарських підприємств з метою збільшення поголів'я ВРХ.

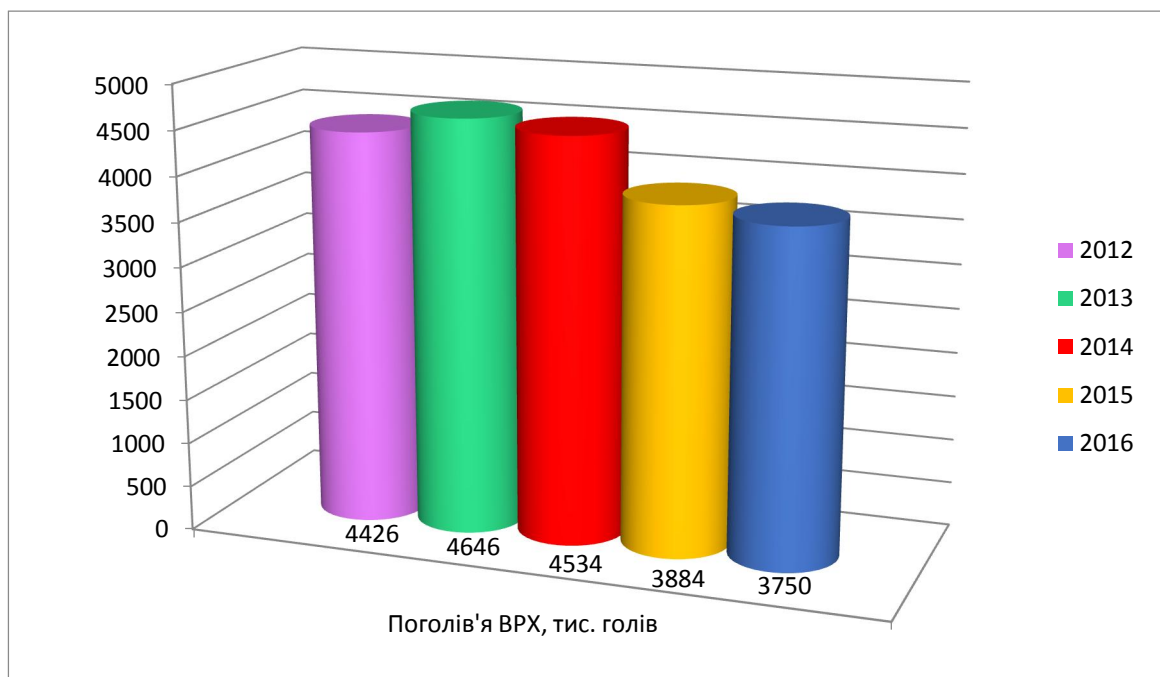

Рисунок 3.1. Динаміка зміни поголів'я ВРХ за 2012-2016рр.

Як видно з наведеної діаграми кількість поголів'я великої рогатої худоби не завжди мала негативну динаміку. Так у 2013 році чисельність зросла на 220 тис. голів, а це склало майже 5 %. Якщо ж аналізувати динаміку з 2012р. по 2016р. то загальна кількість ВРХ в Україні зменшилась на 15,27% .

Згідно з українською системою стандартів існує 4 сорти молока:

- екстра;
- вищий;
- перший;
- другий.

Такий підхід не відповідає існуючим стандартам ЄС. Щоб бути конкурентоспроможною Україна повинна змінити підхід до якості молочної продукції. Країна взяла на себе зобов'язання до кінця 2017 року встановити єдині вимоги до сирого товарного молока. Якщо подібний законопроект буде прийнятий, Україна зможе розширити свою присутність на молочних ринках ЄС.

У 2017 році свій ринок для української молочної продукції повинна відкрити Японія. Раніше імпорт був заборонений через карантин.

Утриматися на ринку зможуть лише високоефективні молочні господарства з жорстким контролем якості продукції. Розвитку молочного виробництва може допомогти організація сімейних ферм в складі молочних кооперативів. Їх необхідно обладнати сучасними системами доїння та утримання худоби, також необхідно організувати правильне зберігання сировини[13].

Проведення всіх вище зазначених досліджень показали, що функціонування ринку молока та молокопродуктів залежить від ринкової інфраструктури, якісної сировинної бази, стану виробництва та платоспроможності споживачів. Проблеми ціноутворення сільськогосподарських товаровиробників молока останніми роками значно ускладнились. Як свідчить досвід розвинутих спеціалізованих господарств, найважливішими умовами підвищення ефективності молочного підкомплексу є збільшення обсягів виробництва молока та зниження його собівартості. Для досягнення результату необхідно підвищувати рівень спеціалізації, внутрішньогосподарської концентрації та інтенсифікації скотарства, покращувати селекційно-племінну роботу, забезпечувати тварин біологічно повноцінними кормами, удосконалювати технології і організацію виробництва, а також необхідно здійснювати організаційно-технічні заходи, що забезпечили б підвищення рентабельності виробництва молока. Подальший успішний розвиток молочного ринку залежить від обсягів виробництва молока та стану тваринництва в країні[1].

Висновок

Виробництво молока є однією з найважливіших галузей агропромислового комплексу. Молоко і молочна продукція містить у своєму складі повноцінні білки, жири, молочний цукор, а також різноманітні мінеральні речовини, вітаміни, ферменти. Молоко легко засвоюється організмом людини. Воно може використовуватися як в натуральному вигляді (незбиране молоко), так і у вигляді різноманітної продукції: кисломолочні продукти, сири, сир, вершки, масло і т. д.

В даний час виробництво молока, як і все сільське господарство, знаходиться в затяжній кризі. Це виразилося у зменшенні поголів'я худоби молочного напрямку, зниження його молочної продуктивності, і як наслідок, в падінні загального обсягу виробництва молока, скорочення економічної ефективності виробництва молока. У цих умовах молочний ринок потребує негайних заходів щодо підтримки з боку держави. Першочергове завдання держави полягає у створенні законодавчої бази, яка б забезпечувала умови для ефективної діяльності молокопереробних підприємств, створення конкурентного середовища у галузі та захист споживачів від неякісної молочної продукції.

Увага найвищих владних структур має бути спрямована на вирішення наступних питань:

1. З місцевого бюджету мають надаватися кошти на оновлення виробництва підприємств АПК;

2. Для стабілізації й розвитку молочних підприємств у країні необхідно створення стратегічної державної програми.

на основі вертикальної інтеграції аграрних і переробних підприємств. Важливо створити ефективний механізм реалізації та системного контролю за виконанням цієї програми.

3. Слід створити власне відомство молочної галузі, яке б координувало розподіл бюджетних коштів та на основі використання різних

ринкових факторів забезпечило б ефективність управління розвитком підприємств молочної промисловості.

Список використаної літератури

1. Аналіз ринку молочної продукції України [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/analiz-ryinka-molochnoy-produktsii-ukrainyi-2015-2016.html>
2. Вісник молочників – 2016, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrmolprom.kiev.ua/ua/analitika/shchomisyachna-analitika/category/2016>
3. Говорушко Т. А. Продовольчий ринок молока України, його розвиток та перспективи / Т. А. Говорушко, В. П. Дуда // Вісник Одеського національного університету. – 2013. – Т. 18, Вип. 1/1. – С. 102-106.
4. Державний комітет статистики України [Електронний ресурс]/Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.
5. Євчук Л. А. Проблеми ринку молокопродуктів // Економіка АПК, 2002, № 12
6. Карпій О. П., Хтей Н. І., Шуль М. Б. Характеристика ринку молочної продукції України [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/28952/1/060_101_102.pdf
7. Молочний сектор: реалії і перспективи // Агробізнес сьогодні №6(301)-березень 2015
8. Основи економічної теорії. Навч. посіб. / За ред. Козака Ю. Г., Шаповал С. С. – К.: Центр учбової літератури, 2012. – С. 104
9. Особливості ринку молока в Україні. Виготовлення і споживання [Електронний ресурс] / Режим доступу: <https://koloro.ua/blog/issledovaniya/osobennosti-rynka-moloka-v-ukraine-proizvodstvo-i-potreblenie.html>
10. Становлення та розвиток ринку молока та молочної продукції [Електронний ресурс] / Режим

- доступу: <http://referatbox.net/page,3,348199-Stanovlenie-i-razvitie-rynka-moloka-i-molochnoiy-produkcii.html>
11. ТОП-10 найбільших виробників молочної продукції в Україні // Аграрне інформаційне агентство «Agravery» – 2016, [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://agravery.com/uk/posts/show/top-10-najbilsih-virobnikiv-molocnoi-produkcii-v-ukraini>
 12. Тюха І.В., Д.О. Стецько Стан та тенденції розвитку вітчизняного ринку молока та молочних продуктів//Ефективна економіка – 2017
 13. Чайкова О.І., Фанцій М.Д. Тенденції розвитку молочної галузі в Україні // Вісник Харківського політехнічного інституту, - С.284